

Indsatsbeskrivelse for udvikling af mellemformer

Udviklet i forbindelse med pilotevaluering af mellemformer i samarbejde med 20 skoler i fem kommuner

*Indsatsbeskrivelse for udvikling af mellemformer – Udviklet i forbindelse med
pilotevaluering af mellemformer i samarbejde med 20 skoler i fem kommuner*

© VIVE og forfatterne, 2023

e-ISBN: 978-87-7582-267-6

Forsideillustration: Hanne Bang Christensen/VIVE

Projekt: 302095

Finansiering: Børne- og Undervisningsministeriet

VIVE

Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

Herluf Trolles Gade 11

1052 København K

www.vive.dk

VIVEs publikationer kan frit citeres med tydelig kildeangivelse.

VIVE støtter FN's verdensmål og angiver her, hvilket eller hvilke verdensmål der knytter sig til publikationen.

Indholdsfortegnelse

1	Indledning	4
1.1	Lovgivningsmæssige rammer for mellemformer	6
2	Indsatsbeskrivelse for holdbaserede mellemformer: Mellemform som kombination af almenklasse og holddannelse/specialklasse	8
2.1	Kerneelementer i indsatsen	9
2.2	Forandringsteori for holdbaserede mellemformer	16
3	Indsatsbeskrivelse for klassebaserede mellemformer: Mellemform som undervisning i almenklasse, hvor støttemuligheder tilpasses elever med særlige behov	21
3.1	Kerneelementer i indsatsen	22
3.2	Forandringsteori for klassebaserede mellemformer	28
	Litteratur	33

1 Indledning

Denne indsatsbeskrivelse udfolder, hvordan man kan arbejde med mellemformer som en organisering omkring samt en indsats til elever med særlige behov i almenkolen.

Indsatsbeskrivelsen er en del af et projekt om mellemformer, som VIVE, Styrelsen for Undervisning og Kvalitet (STUK) under Børne- og Undervisningsministeriet samt fem kommuner og 20 skoler har gennemført i 2021-23. Formålet med projektet har været at videreudvikle skolernes arbejde med mellemformer og at gennemføre en pilotevaluering af mellemformerne. Ud over denne indsatsbeskrivelse er projektet også mundet ud i en evalueringsrapport, der kortlægger skolernes praksis i forhold til arbejdet med mellemformer og beskriver erfaringerne med mellemformer i forhold til implementering, udgifter, pædagogiske og didaktiske tilgange i mellemformerne samt elevernes udbytte heraf.

Projektet bygger videre på en tidligere undersøgelse af mellemformer, som VIVE har gennemført for STUK. Den bestod af en praksiskortlægning, en kortlægning af forskningslitteraturen om mellemformer (Lindeberg et al. 2022) samt casestudier af arbejdet med mellemformer (Tegtmejer et al. 2022). Viden fra bl.a. denne undersøgelse har også dannet afsæt for en forskningsartikel om mellemformer, som er udgivet i det internationale tidsskrift *International Journal of Inclusive Education* (Tegtmejer & Jørgensen 2022). Det nærværende projekt er også informeret af analyserne i denne forskningsartikel. De kerneelementer og den forandringsteori, der optræder for hver af de to typer af mellemformer i denne indsatsbeskrivelse, bygger således på en kombination af tidligere undersøgelser af mellemformer og erfaringerne fra pilotevalueringen af mellemformer.

Kortlægningen af mellemformer viser, at langt de fleste kommuner i dag arbejder med mellemformer, og at mange kommuner arbejder med mere end én form for mellemform. De to hovedtyper af organisering af mellemformer, som indgår i det nærværende projekt, er i kort form beskrevet nedenfor. De to hovedtyper adskiller sig ved, at de har et *forskelligt organiserende princip*. For de holdbaserede mellemformer er princippet, at eleven med særlige behov i et antal timer hver uge går fra almenklassen til en særlig ramme (typisk et hold) og her modtager undervisning og støtte, som er tilpasset elevens behov. Hvorimod det organiserende princip for de klassebaserede mellemformer er, at eleven med særlige behov forbliver i sin almenklasse, men at man tilpasser miljø og støttemuligheder i almenklassen til elevens behov.

Boks 1.1 Holdbaserede mellemformer: Melleform som kombination af almenklasse og holddannelse/specialklasse

Elever med særlige behov modtager undervisningen i en kombination af almenundervisning i stamklassen og undervisning på særlige hold i henhold til reglerne om holddannelse i folkeskoleloven/i en kombination af undervisning i en specialklasse og undervisning i en almenklasse på skolen. Begge typer indebærer, at undervisningen for elever med særlige behov er delt mellem almenmiljøet og det særlige hold/specialklassen. Det er vigtigt at skabe sammenhæng med undervisningen i de to kontekster, og for elever, som modtager støtte på et hold, er det vigtigt, at stamklassen fortsat er det sociale, faglige og pædagogiske fundament for eleverne.

Boks 1.2 Klassebaserede mellemformer: Melleform som undervisning i almenklasse, hvor undervisningsmiljø og støttemuligheder tilpasses elever med særlige behov

Elever med særlige behov er knyttet til almenundervisningen, men hvor almenmiljøet er tilpasset strukturelt og indholdsmæssigt, så undervisningen imødekommer elevernes behov. Det kan fx være gennem udstrakt brug af to-voksenordning eller gennem en NEST-lignende organisering, hvor antallet af elever i den enkelte klasse er reduceret m.m. I denne organiseringsform søger man altså at tilpasse almenmiljøet til elevernes særlige behov. Her er det særligt vigtigt, at man formår at tilgodese de undervisningsmæssige behov hos den sammensatte gruppe af elever, samt at der er de rette kompetencer til stede blandt medarbejderne i forhold til elevernes behov.

Denne indsatsbeskrivelse beskriver en række kerneelementer for hver af de to hovedtyper og udfolder herunder også nogle af de forskellige versioner, der findes af de to hovedtyper. De to organiseringer kan langt hen ad vejen ligne hinanden, fx i forhold til aktiviteter i klasserummet, samt at bl.a. holddeling benyttes i visse versioner af dem begge. Det, der adskiller de to hovedformer, er imidlertid det grundlæggende organiserende princip, som det er beskrevet ovenfor, dvs. om det er eleven, som bevæger sig for at modtage støtte eller et tilpasset læringsmiljø (de holdbaserede typer), eller om det er almenklasse-

rammen, som tilføres nogle tilpasninger, uden at barnet flytter sig fra denne ramme (de klassebaserede typer).

1.1 Lovgivningsmæssige rammer for mellemformer

Begrebet mellemformer er ikke entydigt defineret eller afgrænset i forskningen eller i praksis. Der foreligger således ikke for indeværende en entydig og fælles forståelse af begrebet. Imidlertid giver den gældende lovgivning nogle rammer for at arbejde med mellemformer, som i kort form sammenfattes i boksen nedenfor. Fokus i projektet har været elever med støttebehov både over og under ni timer.

Boks 1.3 De lovgivningsmæssige rammer for mellemformer

Mellemformer er ikke et begreb der er defineret i lovgivningen på skoleområdet, men følgende overordnede rammer gælder for skolernes arbejde med at kombinere almenundervisning og specialundervisning.

Specialundervisning kan gives i specialklasse, specialskole eller som støtte i elevens almindelige klasse. Så vidt muligt skal den specialpædagogiske bistand gives som støtte i elevens almindelige klasse, under forudsætning af, at eleven kan have udbytte af undervisningen og kan deltage aktivt i klassens sociale fællesskab (BEK nr 693 af 20/06/2014, § 8). Der er også mulighed for, at den specialpædagogiske bistand kan gives i en form, hvor eleven har et tilhørsforhold til en specialklasse og samtidig også modtager undervisning i en almenklasse (BEK nr 693 af 20/06/2014, § 9). Skolens leder følger udviklingen hos elever, der modtager specialpædagogisk bistand, og der skal mindst én gang om året tages stilling til, om den specialpædagogiske bistand til den pågældende elev skal fortsætte, ændres eller ophøre (BEK nr 693 af 20/06/2014, §7).

En mellemform kan således etableres som en specialklasse på en almen-skole, hvor en række elever modtager specialpædagogisk bistand, og hvor disse elever samtidig har et tilhørsforhold til forskellige almenklasser på skolen (type 1). En mellemform kan også etableres som en klasse på en almen-skole, hvor en række elever, som ellers ville have brug for specialundervisning, modtager den nødvendige støtte inden for den almene undervisning (type 2). Her er almenmiljøet tilpasset strukturelt og indholdsmæssigt, så undervisningen imødekommer elevernes behov, og antallet af elever i klassen er typisk reduceret.

Skolerne har også andre muligheder for at iværksætte støtte til elever, som har et støttebehov, men som ikke har behov for specialundervisning. Denne støtte kan iværksættes inden for de samme rammer, som en række andre elever modtager specialpædagogisk bistand inden for. Dette kan fx være inden for rammerne af en specialklasse, fx som den ovenfor nævnte, eller som en særskilt holddeling. Dette finder da sted som pædagogisk begrundet holddeling med afsæt i elevernes særlige behov, dvs. med afsæt i folkeskoleloven, LBK nr 1887 af 01/10/2021, § 25a. Rammerne er her, at elever i børnehaveklassen samt på 1.-3. klassetrin undervises i deres almenklasse i den overvejende del af undervisningstiden i folkeskolens fag og obligatoriske emner, og at eleverne på 4.-10. klassetrin i væsentligt omfang undervises i fag og emner med udgangspunkt i almenklassen. Det er vigtigt, at holddelingen er tilrettelagt, så eleverne følger almenklassens undervisning. Støtte til elever, som har et støttebehov, men som ikke har behov for specialundervisning, kan også finde sted inden for rammerne af en almenklasse, fx som den ovenfor nævnte med tilpasset didaktik, pædagogik, elevantal m.m.

[BEK nr 693 af 20/06/2014, Bekendtgørelse om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand](#)

[Folkeskoleloven, LBK nr 1887 af 01/10/2021, Bekendtgørelse af lov om folkeskolen](#)

[En vejledning om mellemformer, Børne- og Undervisningsministeriet, 2021](#)

2 **Indsatsbeskrivelse for holdbaserede mellemformer: Mellemform som kombination af almenklasse og holddannelse/specialklasse**

Dette kapitel indeholder indsatsbeskrivelsen for holdbaserede mellemformer. Først beskrives det kort, hvordan mellemformer af denne type typisk er organiseret, hvem målgruppen kan være, og hvad der karakteriserer de pædagogiske og didaktiske tilgange. Derefter udfoldes kerneelementerne i indsatserne. Til slut beskrives forandringsteorien for denne type mellemform, der giver overblik over indsatsen og illustrerer, hvordan kerneelementerne tænkes at føre til de ønskede resultater.

Organisering af holdbaserede mellemformer

Holdbaserede mellemformer er organiseret ved, at elever med behov for støtte samles i en specialklasse eller en gruppedannelse/et hold, typisk på tværs af en række klassetrin. Samtidig beholder eleverne en høj grad af tilknytning til deres oprindelige stamklasse, hvor de også modtager undervisning hver uge. Hovedparten af mellemformer af denne type er fysisk placeret på almenskolen, ofte dør om dør med de øvrige klasser på skolen, har egne lokaler til rådighed og deler udenomsarealer med de øvrige klasser. Der er typisk to fagprofessionelle (lærere eller pædagoger) til stede i timerne, og oftest har de fleste af de fagprofessionelle specialpædagogiske kompetencer, for eksempel fra ansættelse i specialklasse eller på specialskole. En mindre undergruppe af denne type mellemform er organiseret ved, at en eller flere elever kommer i et tilbud uden for almenskolens matrikel, typisk på en specialskole eller i en specialklasserække i skolens nærhed, samtidig med at eleverne fortsætter med at følge undervisningen i deres oprindelige almenklasser (Mortensen, Andreasen & Tegtmejer 2020: 67). Her er støtten typisk organiseret efter reglerne om holddannelse, hvorfor begrebet "Holdbaserede mellemformer" også anvendes om denne type.

Målgruppen i mellemformer af den holdbaserede type er i mange tilfælde blandet, det vil sige, at der fx både er elever med generelle indlæringsvanskeligheder, ADHD, autismespektrumforstyrrelser (ASF) og socioemotionelle udfordringer. Målgruppen kan dog også være mere afgrænset, hvis skolen fx har etableret en holddeling med specifikt fokus på bestemte elevers særlige behov. Da kan målgruppen fx være afgrænset til at være elever med særlige støttebehov i

forhold til læring, elever i mistrivsel eller andet. Pædagogik, didaktik, struktur og indretning af lokalet tilpasses målgruppen og de særlige behov hos de enkelte elever såvel som hos den samlede gruppe. Ofte har eleverne en række individuelle støttesystemer (fx personlig visuel støtte, personlige sociale historier), samtidig med at der også er en række fælles støttesystemer (fx visuelt understøttet oversigt over undervisningsaktiviteter og fagprofessionelle samt skift i løbet af dagen). Der er typisk en høj grad af undervisningsdifferentiering, hvor flere af eleverne arbejder med separate materialer. Lærerne og pædagogerne tilstræber også at lave fælles faglige aktiviteter, hvor alle deltager. Nogle mellemformer af denne type anvendes også med et delmål om at skabe en ramme, hvor elever, som fx bliver udtrættede i løbet af skoledagen, kan finde ro og blive klar til at deltage i læringsfællesskabet i almenklassen igen. Som beskrevet i evalueringsrapporten om Pilotevaluering af mellemformer (Tegtmejer, Schoop og Andreasen 2023) kan det fx være tilfældet på skoler, som bruger mellemformen til specifik faglig støtte om formiddagen til én gruppe elever og til en mere aflastende funktion for en anden gruppe elever om eftermiddagen.

2.1 Kerneelementer i indsatsen

Figur 2.1 sammenfatter kerneelementerne i indsatsen, forstået som de mest betydningsfulde organisatoriske og pædagogiske/didaktiske elementer, der skal være til stede i den holdbaserede mellemform. Idet organisering spiller en stor rolle i forhold til mellemformerne, er der både en række organisatoriske kerneelementer (de tre øverste i figuren) og en række faglige, pædagogiske og didaktiske kerneelementer (de tre nederste i figuren).

Figur 2.1 Kerneelementerne i indsatsen for holdbaserede mellemformer

Kilde: VIVE.

De seks kerneelementer i indsatsbeskrivelsen for holdbaserede mellemformer udfoldes nedenfor. Som det vil fremgå, overlapper eller forudsætter flere af kerneelementerne hinanden. Ved hvert kerneelement beskrives:

- *Hvad* – hvad drejer kerneelementet sig om?
- *Hvorfor* – hvorfor er det vigtigt at arbejde med dette?
- *Hvordan* – hvordan kan det konkret gribes an i praksis?
- *Særlige opmærksomhedspunkter* i forhold til arbejdet med kerneelementet.

Kerneelementerne vil altid skulle omsættes ind i og med blik for den enkelte kommunes og den enkelte skoles specifikke kontekst alt efter det lokale konkrete mulighedsrum, kompetencer, lokaler, målsætninger, elevgruppe osv.

Som supplement til indsatsbeskrivelsen anbefales i øvrigt pilotevalueringens kapitel om pædagogik og didaktik i mellemformerne, der udfolder fem pædagogiske og didaktiske tilgange, der er centrale i mellemformerne.

Kerneelement 1: Et mindre antal elever i mellemformen end i almenklassen	
Hvad	<p>I den holdbaserede mellemform er der færre elever end i en almenklasse. Antallet af elever i en almenklasse er op til 28. I de holdbaserede mellemformer på skolerne i pilotevalueringen er der gennemsnitligt 14 elever tilknyttet mellemformen. Men skolerne har gode erfaringer med at organisere mellemformen i forskellige bånd, sådan at alle tilknyttede elever ikke er i mellemformen samtidig, men der i praksis kun sidder omkring en håndfuld elever i mellemformen på én gang.</p> <p>Det rette elevantal i den konkrete holdbaserede mellemform er dog et spørgsmål om elevernes støttebehov og tyngden heraf, hvilke lærer- og pædagogressourcer der er tilknyttet mellemformen, samt de fysiske faciliteter.</p>
Hvorfor	<p>Selve antallet af elever i en almenklasse kan vanskeliggøre, at lærere og pædagoger kan imødekomme alle elevers særlige undervisningsmæssige og sociale behov (Tegtmejer 2019). I en mellemform af den holdbaserede type kan det mindre antal elever og bedre tid til de enkelte elever bidrage til, at lærerne og pædagogerne i højere grad kan tilpasse pædagogik og didaktik til den enkelte elevs særlige behov samt tilrettelægge undervisningen på måder, hvor alle elever kan bidrage aktivt.</p>
Hvordan	<p>Skolelederen eller en afdelingsleder med ansvar for mellemformen spiller en vigtig rolle i forhold til dette kerneelement, herunder for visitationen af elever til mellemformen og fastlæggelse af elevantallet i mellemformen.</p> <p>Visitationsbeslutninger i forhold til elever til mellemformen bør ske i et tæt samarbejde med de fagprofessionelle, som er tilknyttet mellemformen, med klasse-/kontaktlærere i elevens almenklasse, med den enkelte elevs forældre samt evt. med en PPR-medarbejder eller en anden specialpædagogisk ressourcemedarbejder. Dette for at sikre, at mellemformen er et relevant tilbud for den enkelte elev, men også for løbende at vurdere, hvad det rette elevantal i mellemformen er, når man ser på den konkrete elevgruppe, man står med.</p>
Opmærksomhedspunkter	<p>Hvad der er det rette elevantal i en mellemform, er på den ene side et spørgsmål om, hvilket antal elever der er ideelt i forhold til at kunne etablere et velfungerende læringsmiljø i mellemformen, men samtidig er man i fastsættelsen af elevantallet på den anden side også nødt til at skele til, hvor lille et elevantal det er økonomisk bæredygtigt at arbejde med.</p> <p>En central erfaring fra pilotevalueringen er, at ikke bare antallet af elever, men i høj grad også sammensætningen af den konkrete elevgruppe i mellemformen er afgørende for elevernes udbytte. Her er både elevernes type af udfordringer, støttebehov og adfærd af betydning, men også tyngden i elevernes udfordringer og støttebehov er afgørende. Den rette elevsammensætning drejer sig både om, hvorvidt eleverne kan profitere fra samme typer af pædagogiske og didaktiske tilgange, men i høj grad også om, hvilke elever der kan fungere sammen i mellemformen. Erfaringen er imidlertid, at det ikke uden videre kan sættes på simpel formel, fx ud fra hvilke diagnoser eleverne har, eller hvilken elevgruppe der vil fungere sammen, men at det er et spørgsmål om at se på de konkrete elever.</p> <p>Et flertal af skolerne i pilotevalueringen (84 %) er af den erfaring, at elevgruppen i mellemformen godt kan være forholdsvis bredt sammensat og samtidig være velfungerende som læringsfællesskab for alle. Nogle af de væsentlige undtagelser fra de gode erfaringer med en bredt sammensat elevgruppe angår elever med udadreagerende adfærd, som i perioder kan påvirke de øvrige elever i en negativ retning.</p>

Kerneelement 2: Flere medarbejdere og de nødvendige specialpædagogiske kompetencer omkring eleverne

Hvad	I mellemformen er der flere medarbejdere omkring eleverne end i almenklassen, og de har specialpædagogiske kompetencer, som giver dem fagligt indblik i arbejdet med elevernes specifikke særlige behov, ligesom de fagligt kan supplere hinanden.
Hvorfor	En række undersøgelser har hen over årene peget på, at en væsentlig andel af medarbejderne i almenskolen ikke vurderer, at de i tilstrækkelig grad har de nødvendige specialpædagogiske kompetencer til at imødekomme elevernes særlige behov (EVA 2011; Baviskar et al. 2015; Egelund et al. 2017; Lindeberg et al. 2022). Erfaringen fra pilotevalueringen er, at de rette specialpædagogiske kompetencer er en afgørende forudsætning for, at mellemformen fungerer som tilbud.
Hvordan	<p>Skolelederen eller en afdelingsleder med ansvar for mellemformen skemalægger med to eller flere lærere/pædagoger i mellemformen i så mange timer som muligt og søger at tilgodese, at der er mindst én lærer eller pædagog med stor specialpædagogisk viden og indsigt i, hvordan der kan arbejdes med elevernes specifikke særlige behov. Desuden skal de tilknyttede fagprofessionelle kunne supplere hinanden fagligt.</p> <p>De fagprofessionelle anvender deres specialpædagogiske kompetencer til løbende at reflektere over, kvalificere og justere støtte, undervisning og tilrettelæggelse af mellemformen med blik for den konkrete elevgruppe og deres behov.</p> <p>Skolelederne i pilotevalueringen er blevet spurgt, hvilke typer af udfordringer det er særligt vigtigt at have specialpædagogiske kompetencer til at kunne imødekomme hos eleverne i mellemformerne. De peger særligt på kompetencer til at arbejde med:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. udfordringer relateret til socialt samspil, kommunikation og/eller fleksibilitet (fx autismespektrumforstyrrelse) 2. udfordringer relateret til overaktivitet og manglende koncentration og/eller opmærksomhed (fx ADHD) 3. særlig sårbarhed med primært indadvendte symptomer (fx angst, social tilbagetrækning, skolevægring) 4. særlig sårbarhed med primært udadvendte symptomer (fx visse typer socioemotionelle vanskeligheder, udadreagerende adfærd, højt konfliktniveau) 5. generelle læringsudfordringer relateret til fx lav IQ eller andre typer af generelle indlæringsvanskeligheder. <p>Ud over at sikre kompetencerne hos de medarbejdere, som konkret tilknyttes mellemformen, peger pilotevalueringen på, at det også er vigtigt, at der skabes et rum for fortløbende sparring og supervision for medarbejderne tilknyttet mellemformen. Er der få medarbejdere på skolen med specialpædagogiske kompetencer til at forestå denne sparring og supervision, kan en mulighed fx være, at kommunale specialpædagogiske konsulenter eller PPR-medarbejdere kan bidrage med sparring og supervision.</p>
Opmærksomhedspunkter	<p>Specialpædagogiske kompetencer og antallet af medarbejdere i mellemformen er centralt. Men erfaringen fra pilotevalueringen er, at man som skole også er nødt til at finde den rette balance mellem ressourceforbruget på mellemformer og ressourcer til indsatser i almenklasserne.</p> <p>Det er centralt at balancere fordelingen og udnyttelsen af specialpædagogiske ressourcer på den enkelte skole, idet en erfaring fra skolerne i pilotevalueringen er, at ressourceforbruget til mellemformer kan presse muligheden for at arbejde med fx to-voksenordninger og holddeling i almenklasserne. Endelig er det også væsentligt at sørge for dækning af fagene i mellemformen, så der er en kompleks ledelsesmæssig afvejning af en række hensyn.</p>

Kerneelement 3: Sammensætningen af timer for eleven kan fleksibelt tilpasses

Hvad	Eleven modtager undervisning både i mellemformen og i almenklassen. Timetallet og sammensætningen af undervisning det ene og det andet sted skal løbende kunne tilpasses elevens behov og faglige/socialt udbytte.
Hvorfor	Pilotevalueringen af mellemformer peger på, at en stor andel af lærerne og pædagogerne vurderer, at en mellemform, sammenlignet med en almenklasse, i mange tilfælde giver et bedre grundlag for at imødekomme elevens særlige behov inden for en mere overskuelig ramme. Samtidig er almenklassen imidlertid også vigtig at bibeholde som den grundlæggende ramme for elevens læring gennem deltagelse i et bredere læringsfællesskab med jævnaldrende kammerater. Derfor er fordelingen af timer det ene og det andet sted betydningsfuld og noget, der løbende bør drøftes og træffes beslutning i forhold til, idet elevernes behov for støtte ofte kan ændre sig over tid.
Hvordan	De lærere og pædagoger, som er tæt på eleven i hhv. mellemformen og almenklassen, bør løbende vurdere elevens faglige og sociale udbytte af timer i hhv. mellemform og almenklasse. Dette skal gøres i tæt dialog med elevens forældre samt i samarbejde med skolelederen eller afdelingslederen, der er med til at træffe beslutning om fordelingen af timer. Alt efter elevens specifikke behov, som i mange tilfælde forandrer sig over tid, kan antallet af timer i mellemformen og antallet af timer i almenklassen fleksibelt justeres, eller et forløb kan forlænges.
Opmærksomhedspunkter	Erfaringen fra pilotevalueringen er, at beslutningen om, hvor meget og hvornår den enkelte elev skal være i mellemformen, ikke kun er et spørgsmål om timetal, men også angår forhold som, hvilke timer/fag og hvornår på dagen den enkelte elev kan være særligt udfordret og dermed have særligt behov for at være i mellemformen.

Kerneelement 4: Et roligere miljø og tættere støtte til den enkelte elev

Hvad	Mellemformen skal udgøre et roligere og mere overskueligt miljø med tættere støtte til den enkelte elev. Den faglige støtte til den enkelte elev bør organiseres, så den tager afsæt i aktiviteter og indhold, som knytter an til det, som de arbejder med i elevens almenklasse (se også næste punkt om <i>Tæt samarbejde på tværs af mellemform og elevens almenklasse</i>).
Hvorfor	Udfordringer med uro og let afledbarhed er vidt udbredte i skolen i dag side om side med elever med et stort behov for klare rammer og forudsigelighed. Pilotevalueringen viser, at dette også i vid udstrækning gælder elevgruppen i mellemformerne. I pilotevalueringen fremhæver eleverne selv mindre larm, mere overblik og bedre struktur på skoledag, undervisning og opgaver, et roligere tempo samt tættere individuel støtte sammenlignet med i almenklassen som noget, de har behov for og oplever som en styrke ved mellemformerne. Samtidig har en betydelig del af eleverne i mellemformerne også forskellige typer af udfordringer i forhold til social deltagelse i fællesskaberne i skolen. Der er derfor også behov for at overskueliggøre social deltagelse for eleverne i mellemformerne.

Kerneelement 4: Et roligere miljø og tættere støtte til den enkelte elev

Hvordan	<p>Et roligt og overskueligt læringsmiljø understøttes af det mindre antal elever i mellemformen end i almenklassen. Samtidig er det også noget lærere og pædagoger aktivt bør arbejde med at skabe. For at skabe et roligt og overskueligt læringsmiljø kan lærerne og pædagogerne arbejde med klasseledelse, faste rutiner og -arbejdsformer med henblik på at overskueliggøre skoledag, undervisning og social deltagelse for den enkelte elev. Pilotevalueringen viser, at der er gode erfaringer med at arbejde med en fast struktur på dag og aktiviteter, og at elevernes overblik understøttes visuelt fx ved brug af visuelle overblik over dagen eller en lektionsindhold. Samtidig kan det rolige og overskuelige miljø også understøttes af en fysisk indretning, der giver mulighed for at arbejde på forskellig vis, i forskellige zoner eller lokaler og med brug af hjælpemidler, der kan understøtte ro og koncentration, såsom hørebøffer, skærme, tyngdeveste mv.</p> <p>Lærerne og pædagogerne har med færre elever i mellemformen mulighed for at give tættere støtte til den enkelte elev og kan arbejde på at tilgodese de særlige læringsmæssige behov hos den enkelte, fx gennem individuelle støttesystemer, individuelt tilpassede materialer og opgaver, stilladsering af opgaveløsning, udvælgelse af opgaver ud fra en styrke- og ressourcefokuseret tilgang m.m.</p> <p>Erfaringen fra pilotevalueringen er også, at det er vigtigt, at lærere og pædagoger i mellemformerne også arbejder med at fremme og overskueliggøre elevernes sociale deltagelse. Et greb hertil er at rammesætte socialt samspil ud fra interesser og styrkesider hos de elever, som i udgangspunktet har vanskeligt ved at deltage. Nogle elever har et stort behov for støtte til at overskue lege- og aktivitetsmuligheder i pauser og frikvarterer, idet fri og ufaciliteret leg kan være vanskeligt at navigere i. Derfor kan man i mellemformerne arbejde med en strukturering og facilitering af aktiviteter og eksempelvis legemakere.</p>
Opmærksomhedspunkter	<p>En central faglig udfordring i mellemformer af denne type er at tilpasse læringsrummet til elever med særlige behov, som måske peger i flere forskellige retninger. Der kan fx være tale om elever, som let bliver afledt og har et meget højt aktivitetsniveau, og andre elever, som let bliver ængstelige og har et stort behov for et overskueligt, velstruktureret og forudsigeligt læringsrum. Det er vigtigt at beholde et fortløbende fokus på at tilpasse læringsrummet, så man sikrer deltagelse og udbytte for alle elever i mellemformen.</p>

Kerneelement 5: Tæt samarbejde på tværs af mellemform og elevens almenklasse

Hvad	<p>Der skal etableres et tæt samarbejde mellem lærere og pædagoger, som er tilknyttet elevens almenklasse, og lærere og pædagoger, som er tilknyttet mellemformen.</p>
Hvorfor	<p>Et tæt samarbejde mellem medarbejderne i hhv. mellemformen og almenklassen er centralt for at skabe et sammenhængende skoletilbud for eleven og for at undgå, at elevens deltagelse i almenklassen vanskeliggøres, ved at eleven går glip af det faglige stof, man arbejder med i almenklassen. Et tæt samarbejde er vigtigt for at sikre en tæt sammenhæng mellem det faglige indhold i elevens almenklasse og det, som eleven arbejder med i mellemformen. Ligeledes er det centralt for at sikre udveksling af viden og erfaringer om elevens udfordringer og støttebehov, herunder udviklingen i dette over tid, mellem mellemform og almenklasse. Sådan at de erfaringer, man gør sig med, hvilke typer af støtte der virker særligt godt for eleven i mellemformen, også erfaringsudveksles med lærere og pædagoger i elevens almenklasse.</p>
Hvordan	<p>Lærerne og pædagogerne bør have jævnlige drøftelser med lærere og pædagoger fra elevens almenklasse. Medarbejderne i almenklasse og mellemform må således arbejde sammen om at understøtte sammenhæng mellem faglig støtte og undervisning i samt overgange mellem mellemform og almenklasse. Med afsæt i indblik i det faglige stof, der arbejdes med i elevens almenklasse, udvælges opgaver og arbejdsformer til mellemformen, hvad end der direkte er tale om nogle af de samme opgaver, eller der er tale om mere generiske faglige færdigheder. Det faglige stof, der arbejdes med i mellemformen, kan også udvælges ud fra en viden om, hvilke faglige dele af fag og undervisning den pågældende elev har særligt svært ved i almenundervisningen.</p>

Kerneelement 5: Tæt samarbejde på tværs af mellemform og elevens almenklasse

Opmærksomhedspunkter	<p>Det er vigtigt organisatorisk at skabe rum og plads til samarbejdet mellem medarbejdere i almenklassen og mellemformen i dagligdagen og samspillet mellem mellemform og almenklasse og at sikre, at almenklassen forsat er det sociale, faglige og pædagogiske fundament for eleverne.</p> <p>Det er vigtigt at undgå, at støttens organisering medfører, at eleverne, som kommer i mellemformerne, derved får vanskeligere ved at deltage i almenklassen, ved at de fx undervises i andet stof eller går glip af væsentlige temaer eller lignende. En organisatorisk udfordring relateret til dette er, at det kan være vanskeligt at organisere koordination gennem møder, da eleverne i mellemformen ofte kommer fra forskellige klasser. Dette kan fx forsøges håndteret gennem fælles opstartsmøder, ved at der udpeges en nøgleperson i skolens ressource-team, som står for koordinationen, eller gennem beskrivelse af indsats ved opstart af fx et 10-ugers forløb. En didaktisk udfordring relateret til den faglige spredning mellem eleverne er, at det kan være vanskeligt at organisere fælles faglige drøftelser i mellemformen, hvis der er væsentlig spredning på alder/klasser, fagligt niveau og opgaver, som eleverne arbejder med, når disse har afsæt i det faglige stof fra deres almenklasser.</p> <p>Det drejer sig ikke kun om at sikre fagligt samspil mellem det faglige indhold, som der arbejdes med i almenklassen og i mellemformen, men også om at sikre, at eleverne bevarer en relation og et socialt tilhørsforhold til almenklassen og deres klassekammerater.</p>
----------------------	--

Kerneelement 6: Støttesystemer, tilgang og hjælpemidler kan tilpasses elevens individuelle behov

Hvad	De støttesystemer og hjælpemidler, som eleven har adgang til i mellemformen, er tilpasset elevens behov, ligesom de pædagogiske/didaktiske tilgange er det.
Hvorfor	Et vigtigt formål med mellemformer er, at der er bedre mulighed for at imødekomme den individuelle elevs behov for støtte, tilgang og hjælpemidler end i almenklassen.
Hvordan	<p>Lærere og pædagoger i mellemformen bør løbende vurdere den enkelte elevs behov for støtte og hjælpemidler og løbende søge at udvikle støttesystemer, tilgange og hjælpemidler, som er tilpasset den enkelte elevs behov.</p> <p>Ved behov kan dette arbejde foregå med faglig sparring fra specialpædagogiske ressourcepersoner, fx i form af konsultative PPR-medarbejdere, medarbejdere fra specialtilbud eller specialpædagogiske konsulenter fra den kommunale skoleforvaltning.</p> <p>Se også pilotevalueringens kapitel om pædagogik og didaktik i mellemformerne, hvor det udfoldes og eksemplificeres, hvilke pædagogiske og didaktiske tilgange der er centrale i mellemformerne. De fem tilgange, der skitseres, er:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Individuelt tilpasset faglig stilladsering og støtte2. Klasseledelse og understøttelse af elevernes mestring af struktur og overgange3. Ressourcefokuseret pædagogik for at understøtte elevens motivation og deltagelse4. Understøttelse af social deltagelse5. Konfliktbearbejdning, konfliktforebyggelse samt arbejdet med ro og fokus.

Kerneelement 6: Støttesystemer, tilgang og hjælpemidler kan tilpasses elevens individuelle behov

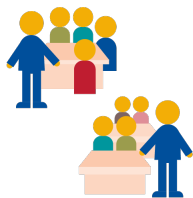
Opmærksomhedspunkter

Det er vigtigt, at også læringsmiljøet og støtten i almenklassen tilpasses elevens behov og erfaringerne fra mellemformen med, hvilke støtteformer der virker for eleven, samt at der arbejdes med, at eleven bliver så selvhjulpeløs som muligt. Det er nemlig erfaringen fra pilotevalueringen, at nogle elever fungerer godt i det særlige miljø i mellemformen, men at vanskelighederne vender tilbage, når eleven er tilbage i almenklassen, hvis miljøet her er uforandret. Ligesom at det kan forekomme, at støttesystemer, som hjælper eleven i mellemformen, enten ikke tages med over i almenklassen eller opleves som vanskelige at overføre til en almenklassekontekst.

En særlig udfordring er at sikre samspillet mellem didaktiske tilgange i mellemformen og almenklassen for at sikre, at den måde, som eleverne deltager og lærer noget på i mellemformen, også oversættes til den måde, de lærer på i almenklassen. Dette kunne fordre, at arbejds-/undervisningsformer i almenklassen på sigt og over tid udvikler sig – eksempelvis til at blive mere praksisfagligt orienteret, mere projektbaseret, med højere grad af fokus på gruppedannelser, ressourcefokuseret, i forhold til anderledes stilladsering af opgaver samt med en højere grad af differentiering af opgaveindhold. Sådan at nogle af de didaktiske greb fra mellemformen overføres til almenklassen og bringes i spil af de lærere og pædagoger, som er tilknyttet denne.

2.2 Forandringsteori for holdbaserede mellemformer

VIVE har udviklet en forandringsteori for de holdbaserede mellemformer. Forandringsteorien i figuren nedenfor illustrerer, hvordan ovenstående kerneelementer og aktiviteter i relation hertil forventes at lede til de ønskede resultater for eleverne. I det følgende beskrives de enkelte elementer i forandringsteorien og sammenhængen herimellem.

Forandringsteori Holdbaseret mellemform

Indsatsens kerneelementer

Sammensætningen af timer for eleven kan fleksibelt tilpasses

Medarbejderne vurderer løbende elevens faglige og sociale udbytte af timer i mellemform vs. almenklasse og justerer herefter

Tæt samarbejde på tværs af mellemform og almenklasse

Medarbejderne i almenklasse og mellemform arbejder sammen om at understøtte sammenhæng mellem faglig støtte og undervisning i samt overgange mellem mellemform og almenklasse

Et mindre antal elever i mellemformen end i almenklassen

Medarbejderne har mere tid til den enkelte elev og til differentiering af støtte og undervisning

Flere medarbejdere og de nødvendige specialpædagogiske kompetencer omkring eleverne

Medarbejderne anvender disse kompetencer til at reflektere over, kvalificere og justere støtte, undervisning og tilrettelæggelse af mellemform

Et roligere miljø og tættere støtte til den enkelte elev

Medarbejderne arbejder med at overskueliggøre skoledag, undervisning og social deltagelse for den enkelte elev

Støttesystemer, tilgang og hjælpemidler kan tilpasses elevens individuelle behov

Medarbejderne vurderer løbende elevens behov for støtte og hjælpemidler og justerer herefter

Trin på vejen

Eleverne oplever, at der er den rette balance og en klar sammenhæng mellem mellemform og almenklasse

Eleverne oplever et sammenhængende skoletilbud med tilknytning til almenklassen

Eleverne får mere individuelt tilpasset støtte og oplever, at undervisningen i mellemformen er tilpasset deres behov

Eleverne oplever undervisningen i mellemformen som motiverende

Eleverne får øget overskud til at fokusere på undervisning, læring og social deltagelse

Eleverne tilegner sig strategier og værktøjer til at håndtere egne udfordringer

Resultater

Medarbejdere og elever oplever, at:

Mellemformen er relevant og tilstrækkelig til at opfylde elevernes støttebehov

Elevernes faglige udbytte og faglige deltagelse styrkes

Elevernes motivation for at komme i skole, lære og deltage i undervisningen styrkes og fravær mindskes

Elevernes trivsel styrkes

Elevernes sociale deltagelse i og uden for undervisningen styrkes

Elevernes muligheder for deltagelse i almenklassen styrkes

Forudsætninger for implementering

Ledelsen indtager en aktiv rolle i arbejdet med mellemformer og sikrer organisatorisk understøttelse

Mellemformen er økonomisk bæredygtig for skolen

Skolen har de rette fysiske faciliteter

Forældresamarbejdet er velfungerende

Visitation af elever til mellemformen sikrer en relevant elevgruppe

Implementeringsstøtte og erfaringsudveksling på tværs af skoler understøtter videreudvikling af eksisterende praksis

Trin på vejen til de ønskede resultater

De seks kerneelementer er relativt bredt og overordnet formuleret, idet de altid vil skulle tilpasses den konkrete kontekst og elevgruppe på den enkelte skole. De enkelte kerneelementer kan og vil dermed også omsættes til konkret praksis på forskellig vis. I de enkelte skolers arbejde med mellemformer kan de forskellige kerneelementer derfor rumme en forskellighed af aktiviteter, som det ikke er muligt at udfolde udtømmende her. I forandringsteorien er der under overskriften "Indsatsens kerneelementer" således alene beskrevet de helt centrale og grundlæggende aktiviteter inden for hvert kernelement. Disse

aktiviteter forventes at lede til en række delmål, der udgør trin på vejen i retning af de resultater, der i sidste ende ønskes opnået med mellemformerne. Disse trin på vejen er:

- *Eleverne oplever, at der er den rette balance og en klar sammenhæng mellem mellemform og almenklasse, ligesom at eleverne oplever et sammenhængende skoletilbud med tilknytning til almenklassen.*

Antagelsen er, at et tæt samarbejde mellem de fagprofessionelle på tværs af mellemform og almenklasse vil understøtte elevernes oplevelse af balance og sammenhæng mellem mellemform og almenklasse både fagligt og socialt. Dette bl.a. ved, at de fagprofessionelle samarbejder om at understøtte kobling mellem faglig støtte og undervisning såvel som gode overgange mellem mellemform og almenklasse. Ligesom at de fagprofessionelle løbende vurderer elevens støttebehov samt faglige og sociale udbytte af mellemform og almenklasse og justerer timetallet og indholdet i mellemformen herefter.

- *Eleverne får mere individuelt tilpasset støtte og oplever, at undervisningen i mellemformen er tilpasset deres behov og derved mere motiverende.*

Antagelsen og erfaringen er, at et mindre antal elever og et roligt miljø i mellemformen giver bedre mulighed for individuel støtte til den enkelte elev end i almenklassen. Samtidig er den rette individuelle støtte afhængig af, at der i mellemformen er fagprofessionelle med specialpædagogiske kompetencer, der bruges til at reflektere over, kvalificere og justere støtte, undervisning og tilrettelæggelse af mellemformen med blik for den konkrete elevgruppes behov. Dette understøttes af adgang til støttesystemer og hjælpemidler, der kan tilpasses den enkelte elevs behov.

- *Eleverne får øget overskud til at fokusere på undervisning, læring og social deltagelse.*

Antagelsen er, at det mindre antal elever, et roligere miljø og den tættere individuelle støtte end i almenklassen bidrager til elevernes faglige og sociale overskud. Særligt kan dette understøttes af, at de fagprofessionelle i mellemformen arbejder med at overskueliggøre skoledag, undervisning og social deltagelse for eleverne i dialog med eleverne såvel som ved rammesætning af undervisningen, indretningen af klasselokalet og ved brug af hjælpemidler.

- *Eleverne tilegner sig strategier og værktøjer til at håndtere egne udfordringer.*

Endelig er antagelsen også, at den tætte individuelle støtte fra fagprofessionelle med specialpædagogiske kompetencer og det, at der er tid og ro til den enkelte elev, kan være med til at understøtte, at eleverne selv tilegner sig og udvikler strategier og værktøjer til at

håndtere de udfordringer, de oplever at møde i relation til både den faglige og sociale dimension af det at gå i skole.

I sidste ende er målet for eleverne, at arbejdet med kernelementerne og de skitserede trin på vejen betyder, at både elever og fagprofessionelle oplever mellemformen som både *et relevant og tilstrækkeligt støttetilbud* til at opfylde elevernes særlige behov.

Relevansen og tilstrækkeligheden af mellemformen som støttetilbud forventes afspejlet i, at elever og fagprofessionelle oplever et udbytte heraf for eleverne på en række fronter. For det første ved, at elevernes *faglige udbytte og faglige deltagelse styrkes*. For det andet ved at elevernes *motivation for at komme i skole, lære og deltage i undervisningen styrkes* og elevernes *fravær dermed mindskes*. For det tredje ved, at elevernes *trivsel såvel som deres sociale deltagelse både i og uden for undervisningen styrkes*. For det fjerde ved, at elevernes *mulighed for deltagelse i almenklassen styrkes*.

Forudsætninger for implementering

For at lykkes med at nå de skitserede mål er det afgørende at have blik for betydningen af den kontekst, som mellemformen på den enkelte skole indgår i. I den forbindelse kan der peges på seks særligt centrale forudsætninger for implementering af mellemformen og for opnåelse af de ovenfor skitserede mål:

1. For det første er det en forudsætning, at ledelsen på skolen indtager en aktiv rolle i arbejdet med mellemformer og sikrer organisatorisk understøttelse af dette arbejde.
2. For det andet må mellemformen være økonomisk bæredygtig for skolen. Det vil sige, at finansieringen af mellemformen ikke trækker flere ressourcer fra almenundervisningen, end at kvaliteten heri stadig kan bevares, og at de ressourcer, der lægges i mellemformen, opleves at blive modsvaret af et tilsvarende udbytte af mellemformen.
3. For det tredje er det afgørende, at skolen har de rette fysiske faciliteter til mellemformen. Det gælder både i forhold til at have lokaler til rådighed, men også i forhold til en fysisk indretning af disse lokaler, der understøtter elevgruppen i mellemformen.
4. For det fjerde er et velfungerende samarbejde med forældrene til eleverne i mellemformen af stor betydning, herunder at forældrene oplever mellemformen som et relevant og udbytterigt tilbud for deres barn.
5. For det femte er det centralt, at visitationen af elever sikrer en relevant elevgruppe i mellemformen. Både i den forstand, at de enkelte elever, der visiteres til mellemformen, er elever, for hvem dette tilbud er relevant. Men også sådan forstået, at den samlede elevgruppe i

mellemløbet sammensættes på en måde, hvor elevgruppen indbyrdes kan fungere sammen.

6. For det sjette er det betydningsfuldt, at implementeringsstøtte og erfaringsudveksling på tværs af skoler understøtter videreudvikling af eksisterende praksis.

3 Indsatsbeskrivelse for klassebaserede mellemformer: Melleform som undervisning i almenklasse, hvor støttemuligheder tilpasses elever med særlige behov

Dette kapitel indeholder indsatsbeskrivelsen for de klassebaserede mellemformer. Først beskrives det kort, hvordan mellemformer af denne type typisk er organiseret, hvem målgruppen kan være, og hvad der karakteriserer de pædagogiske og didaktiske tilgange. Derefter udfoldes kerneelementerne i indsatserne. Til slut beskrives forandringsteorien for denne type mellemform, der giver overblik over indsatsen og illustrerer, hvordan kernelementerne tænkes at føre til de ønskede resultater.

Organisering af klassebaserede mellemformer

Klassebaserede mellemformer er en organisering, hvor almenklassen tilpasses til de særlige undervisningsmæssige behov, som en række elever har. Dvs. disse elever modtager støtte inden for almenklassens rammer sammen med elever uden særlige undervisningsmæssige behov.

En udbredt måde at arbejde med denne type af mellemform er, at man organiserer undervisningen med mange to-voksentimer, evt. holddelingstimer, samt med lærere/pædagoger med specialpædagogiske kompetencer. Herigennem søger man at forbedre mulighederne for at tilgodese elevernes behov for støtte, herunder med et særligt fokus på de elever, som har mere udtalte særlige behov og fx er visiteret til +9 timer/uge. Her vil man ofte udnytte holddeling og flerlærertimer til at lave en mindre gruppe af elever med mulighed for tæt støtte hos en lærer/pædagog, mens de øvrige elever arbejder i forskellige grupper med støtte af en anden lærer/pædagog. En anden forholdsvist udbredt form er at etablere en særligt tilrettelagt klasse med reduceret klassestørrelse, hvoraf et mindre antal elever er visiteret til specialundervisning og har forholdsvist sammenfaldende udfordringer, fx relateret til autismespektrumforstyrrelse, som en NEST-lignende eller NEST-inspireret konstruktion (PPR Aarhus Kommune 2019). I en sådan klasse er der to fagprofessionelle (lærere eller pædagoger) til stede så mange timer som muligt.

Mellemformer organiseret som denne type to placeres fysisk typisk dør om dør med andre almenklasser, men klasselokalet er ofte indrettet anderledes. Det kan fx være tilfældet, at man minimerer støj i lokalet, ved at der ikke er hjul på stolene, at elevernes kasser er lavet af filt frem for plastik, at en række af pladserne er individuelt afskærmede m.m., og eleverne kan benytte sig af de forskellige ressourcer i lokalet. Der arbejdes typisk systematisk med tydelig dagsstruktur understøttet af visuelle skemaer, der illustrerer, hvad der skal ske, hvor længe en aktivitet varer, hvem af de fagprofessionelle der er tilstede, og hvornår der kommer et skift af aktivitet, lokale eller voksen. Eleverne har individuelle støttesystemer og indretninger, for eksempel flere typer af arbejdspladser, muligheder for ekstra pauser og forskellige steder at finde ro.

Didaktisk arbejdes der ofte med særlige arbejdsstationer, der er målrettet bestemte elever, eller med særlige arbejdsformer i lokalet med brug af co-teaching. Tilstedeværelsen af to lærere eller pædagoger muliggør en høj grad af individuel støtte til de elever, der har behov for det. Der arbejdes med en udstrakt grad af undervisningsdifferentiering. De fagprofessionelle, der er tilknyttet klassen, har ofte specialpædagogiske kompetencer fra specialklasse eller specialskole eller har gennemgået kompetenceudvikling med fokus på de særlige undervisningsmæssige behov, som eleverne har.

3.1 Kerneelementer i indsatsen

Figur 3.1 sammenfatter i kort form kerneelementerne i indsatsen, forstået som de mest betydningsfulde organisatoriske og pædagogisk/didaktiske elementer, der skal være til stede i mellemformen. Også i denne mellemform spiller organisering en stor rolle, og derfor er der beskrevet tre organisatoriske kerneelementer (de tre øverste i figuren) og tre faglige, pædagogiske og didaktiske kerneelementer (de tre nederste i figuren).

Figur 3.1 Kerneelementerne i indsatsen for klassebaserede mellemformer

Kilde: VIVE.

De seks kerneelementer i indsatsbeskrivelsen for holdbaserede mellemformer udfoldes nedenfor. Som det vil fremgå, overlapper eller forudsætter flere af kerneelementerne hinanden. Ved hvert kerneelement beskrives:

- *Hvad* – hvad drejer kerneelementet sig om?
- *Hvorfor* – hvorfor er det vigtigt at arbejde med dette?
- *Hvordan* – hvordan kan det konkret gribes an i praksis?
- *Særlige opmærksomhedspunkter* i forhold til arbejdet med kerneelementet.

Kerneelementerne vil altid skulle omsættes ind i og med blik for den enkelte kommunes og den enkelte skoles specifikke kontekst alt efter det lokale konkrete mulighedsrum, kompetencer, lokaler, målsætninger, elevgruppe osv.

Som supplement til indsatsbeskrivelsen se også pilotevalueringens kapitel om pædagogik og didaktik i mellemformerne, der udfolder fem pædagogiske og didaktiske tilgange, der er centrale i mellemformerne.

Kerneelement 1: Organisatorisk tilpasning af rammer gennem flervoksenordning/holddeling og/eller reduceret klassestørrelse	
Hvad	Klassen tilpasses organisatorisk med henblik på bedre at kunne imødekomme elevernes støttebehov gennem fx flervoksenordning, tilknytning af lærere og pædagoger med særlige kompetencer, holddeling og/eller reduktion af klassestørrelse.
Hvorfor	Disse typer af organisatoriske greb er af afgørende betydning for mellemformer af denne type, idet flervoksenordning, holddeling og/eller reduceret klassestørrelse alle er med til at udgøre et vigtigt grundlag for tættere støtte til den enkelte elev.
Hvordan	Skolelederen eller en afdelingsleder med ansvar for mellemformen sørger for en organisatorisk tilpasning af klassen, der skal fungere som mellemform, sådan at der er bedre rammer for at understøtte de enkelte elevers særlige behov. Dette gøres fx gennem flervoksenordning, holddeling og/eller reduceret klassestørrelse
Opmærksomhedspunkter	Erfaringen fra pilotevalueringen er, at klassebaserede mellemformer kan understøtte, at elevers særlige undervisningsmæssige behov tilgodeses inden for rammerne af almenundervisningen. Men samtidig kan organiseringerne også hurtigt lægge beslag på mange timer. Det er derfor vigtigt med en afvejning af hensyn i ressourcefordelingen, fx til de øvrige klasser på skolen.

Kerneelement 2: Flere medarbejdere og de nødvendige specialpædagogiske kompetencer omkring eleverne	
Hvad	I mellemformen er der flere medarbejdere omkring eleverne end i en almenklasse, og de har specialpædagogiske kompetencer, som giver dem fagligt indblik i arbejdet med elevernes specifikke særlige behov, ligesom de fagligt kan supplere hinanden.
Hvorfor	En række undersøgelser har hen over årene peget på, at en væsentlig andel af medarbejderne i almenkolen ikke vurderer, at de i tilstrækkelig grad har de nødvendige specialpædagogiske kompetencer til at imødekomme elevernes særlige behov (EVA 2011; Baviskar et al. 2015; Ege-lund et al. 2017; Lindeberg et al. 2022). Erfaringen fra pilotevalueringen er, at de rette specialpædagogiske kompetencer er en afgørende forudsætning for, at mellemformen fungerer som tilbud.
Hvordan	Skolelederen eller en afdelingsleder med ansvar for mellemformen skemalægger med to lærere/pædagoger i mellemformen i så mange timer som muligt og søger at tilgodese, at der er mindst én lærer eller pædagog med stor specialpædagogisk viden og indsigt i, hvordan der kan arbejdes med elevernes specifikke særlige behov. Desuden skal de tilknyttede fagprofessionelle kunne supplere hinanden fagligt. De fagprofessionelle anvender deres specialpædagogiske kompetencer til løbende at reflektere over, kvalificere og justere støtte, undervisning og tilrettelæggelse af mellemform med blik for den konkrete elevgruppe og deres behov.

Kerneelement 2: Flere medarbejdere og de nødvendige specialpædagogiske kompetencer omkring eleverne

Hvordan	<p>Skolelederne i pilotevalueringen er blevet spurgt, hvilke typer af udfordringer, det er særligt vigtigt at have specialpædagogiske kompetencer til at kunne imødekomme hos eleverne i mellemformerne. De peger særligt på kompetencer til at arbejde med:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ udfordringer relateret til socialt samspil, kommunikation og/eller fleksibilitet (fx autismespektrumforstyrrelse) ■ udfordringer relateret til overaktivitet og manglende koncentration og/eller opmærksomhed (fx ADHD) ■ særlig sårbarhed med primært indadvendte symptomer (fx angst, social tilbagetrækning, skolevægring) ■ særlig sårbarhed med primært udadrettede symptomer (fx visse typer socioemotionelle vanskeligheder, udadreagerende adfærd, højt konfliktniveau) ■ generelle læringsudfordringer relateret til fx lav IQ eller andre typer af generelle indlæringsvanskeligheder. <p>Ud over at sikre kompetencerne hos de medarbejdere, som konkret tilknyttes mellemformen, peger pilotevalueringen på, at det også er vigtigt, at der skabes et rum for fortløbende sparring og supervision for medarbejderne tilknyttet mellemformen. Er der få medarbejdere på skolen med specialpædagogiske kompetencer til at forestå denne sparring og supervision kan en mulighed fx være, at kommunale specialpædagogiske konsulenter eller PPR-medarbejdere kan bidrage med sparring og supervision.</p>
Opmærksomheds-punkter	<p>Specialpædagogiske kompetencer og antallet af medarbejdere i mellemformen er centralt. Men erfaringen fra pilotevalueringen er, at man som skole også er nødt til at finde den rette balance mellem ressourceforbruget på mellemformer og ressourcer til indsatser i de øvrige almenklasser.</p> <p>Det er centralt at balancere fordelingen og udnyttelsen af specialpædagogiske ressourcer på den enkelte skole, idet en erfaring fra skolerne i pilotevalueringen er, at ressourceforbruget til mellemformer kan presse muligheden for at arbejde med fx to-voksenordninger og holddeling i almenklasserne.</p>

Kerneelement 3: S sammensætningen af elevgruppen gør det muligt at opbygge et godt læringsmiljø både for elever med og uden særlige undervisningsmæssige behov

Hvad	<p>Elevgruppen i almenklassen, som skal fungere som mellemform, sammensættes med hensyntagen til, at det skal være muligt at opbygge et godt læringsmiljø for alle elever. Hvis der ikke er tale om en permanent konstruktion, fx en NEST-lignende klasse eller anden klassebaseret mellemform, som dannes ved skolestart, består opgaven i stedet i at allokere den rette mængde af flervoksentimer/holddelingstimer med de rette medarbejdere i forhold til den specifikke elevgruppe.</p>
Hvorfor	<p>Sammensætningen af elever er vigtig, for at mellemformen kan fungere som et godt læringsmiljø for alle elever. Elevsammensætningen drejer sig om antal elever med og uden særlige behov, men også om type og tyngde i udfordringer, støttebehov og adfærd hos eleverne med særlige behov. Erfaringen fra pilotevalueringen er generelt, at man godt kan have et velfungerende læringsmiljø for alle med en blandet elevgruppe med forskellige typer af særlige behov, så længe den konkrete elevsammensætning er velovervejet. Men erfaringen er også, at fx elever med voldsomt udadreagerende adfærd kan udfordre dette.</p>

Kerneelement 3: Sammensætningen af elevgruppen gør det muligt at opbygge et godt læringsmiljø både for elever med og uden særlige undervisningsmæssige behov

Hvordan	Skolelederen/afdelingslederen sammensætter klasse, og bemander samt tildeler flervoksenter/timer til holddeling efter en helhedsvurdering af elevernes behov, både for eleverne med og uden særlige behov.
Opmærksomhedspunkter	Flere og flere elever har mere sammensatte og komplekse udfordringer (fx ASF-diagnose tillige med ADHD eller sociale/familierelaterede socioemotionelle udfordringer), og på en helt almindelig almen skole vil der som oftest gå elever, som har udfordringer som peger i flere retninger. Erfaringen fra pilotevalueringen er, at man godt kan arbejde med en relativt bredt sammensat elevgruppe og stadig sikre et velfungerende læringsmiljø for alle. Men at en bred sammensætning af elevgruppen samtidig øger vigtigheden af at være opmærksom på at få bemandede klassen og udviklet pædagogik og didaktik, så det rammer alle elever.

Kerneelement 4: Et roligere miljø og tættere støtte til den enkelte elev

Hvad	Mellemformen skal udgøre et roligere og mere overskueligt miljø med tættere støtte til den enkelte elev.
Hvorfor	Udfordringer med uro og let afledbarhed er vidt udbredte i skolen i dag side om side med elever med et stort behov for klare rammer og forudsigelighed. Pilotevalueringen viser, at dette også i vid udstrækning gælder elevgruppen i mellemformerne. I pilotevalueringen fremhæver eleverne selv mindre larm, overblik og struktur på skoledag, undervisning og opgaver, et roligt tempo samt tæt individuel støtte som noget, de har behov for og oplever som en styrke ved mellemformerne. Samtidig har en betydelig del af eleverne i mellemformerne også forskellige typer af udfordringer i forhold til social deltagelse i fællesskaberne i skolen. Der er derfor også behov for at overskueliggøre social deltagelse for eleverne i mellemformerne.
Hvordan	Lærerne og pædagogerne i mellemformerne bør aktivt arbejde med at skabe et roligt og overskueligt læringsmiljø i mellemformen. For at skabe et roligt og overskueligt læringsmiljø kan lærerne og pædagogerne arbejde med klasseledelse, faste rutiner og -arbejdsformer, med henblik på at overskueliggøre skoledag, undervisning og social deltagelse for den enkelte elev. Pilotevalueringen viser, at der er gode erfaringer med at arbejde med en fast struktur på dag og aktiviteter, og at elevernes overblik understøttes visuelt fx ved brug af visuelle overblik over dagen eller en lektions indhold. Samtidig kan det rolige og overskuelige miljø også understøttes af en fysisk indretning, der giver mulighed for at arbejde på forskellig vis, i forskellige zoner eller lokaler og med brug af hjælpemidler, der kan understøtte ro og koncentration, såsom høreboffer, skærme, tyngdeveste mv. Lærerne og pædagogerne kan arbejde på at tilgodese de særlige læringsmæssige behov hos den enkelte, fx gennem individuelle støttesystemer, individuelt tilpassede materialer og opgaver, stilladsering af opgaveløsning, udvælgelse af opgaver ud fra en styrke- og ressourcefokuseret tilgang m.m. Erfaringen fra pilotevalueringen er også, at det er vigtigt, at lærere og pædagoger i mellemformerne også arbejder med at fremme og overskueliggøre elevernes sociale deltagelse. Et greb hertil er at rammesætte socialt samspil ud fra interesser og styrkesider hos de elever, som i udgangspunktet har vanskeligt ved at deltage. Nogle elever har et stort behov for støtte til at overskue lege- og aktivitetsmuligheder i pauser og frikvarterer, idet fri og ufacileret leg kan være vanskeligt at navigere i. Derfor kan man i mellemformerne arbejde med en strukturering og facilitering af aktiviteter og eksempelvis legemakere.

Kerneelement 4: Et roligere miljø og tættere støtte til den enkelte elev

Opmærksomheds-punkter	En central faglig udfordring i mellemformer af denne type er at tilpasse læringsrummet til elever med særlige behov, som måske peger i flere forskellige retninger. Der kan fx være tale om elever, som let bliver afledt og har hyperaktiv adfærd, og andre elever som let bliver ængstelige og har et stort behov for et overskueligt, velstruktureret og forudsigeligt læringsrum. Det er vigtigt at beholde et fortløbende fokus på at tilpasse læringsrummet, så man sikrer deltagelse og udbytte for alle elever i mellemformen.
-----------------------	--

Kerneelement 5: Et pædagogisk/didaktisk fokus på elever både med og uden særlige undervisningsmæssige behov

Hvad	I klassebaserede mellemformer går der en række elever med særlige undervisningsmæssige behov såvel som en række elever uden særlige undervisningsmæssige behov, og det er væsentligt, at pædagogik/didaktik har fokus på dem alle.
Hvorfor	Den klassebaserede mellemform skal være et velfungerende undervisningstilbud for både elever med og uden særlige behov, og pædagogiske og didaktiske tilgange må derfor tilrettelægges så de samlet set rammer alle elever.
Hvordan	Lærerne og pædagogerne må i hverdagen søge at tilgodese alle elevers behov, herunder især gennem at udnytte mulighederne i flerlærerordning og holddeling. Det kan fx være gennem fælles dialog og refleksion, løbende stilladsering og løbende sammensætning af grupper og anden fællesskabende didaktik, hvor aktiviteter og opgaver giver deltagelsesmuligheder for alle, og hvor opgaver og aktiviteter er meningsfulde for alle elever.
Opmærksomhedspunkter	<p>Erfaringen fra pilotevalueringen er, at en velfungerende elevsammensætning er en forudsætning for at kunne arbejde med alle elevers behov. Fx er det erfaringen, at elever med meget betydelige støttebehov kan udfordre, at man overhovedet kan arbejde med de almene elever eller de andre elever med særlige behov.</p> <p>Gennemgående oplever skolerne, at eleverne med særlige behov i mellemformerne har behov for, at der arbejdes med struktur, overblik og genkendelighed i forhold til skoledag, lektioner og opgaver, samt at dette også kan være hjælpsomt for de almene elever. Samtidig understreger skolerne dog også, at det er vigtigt at finde den rigtige balance mellem struktur og fleksibilitet i undervisningen, herunder også for de almene elever skyld.</p> <p>Pilotevalueringen peger på, at skole-hjem-samarbejdet og løbende drøftelser med forældrene til elever både med og uden særlige støttebehov er vigtigt for denne type af mellemform og for, at alle elevers undervisningsmæssige behov understøttes bedst muligt.</p>

Kerneelement 6: Støttesystemer, tilgang og hjælpemidler kan tilpasses elevens individuelle behov

Hvad	De støttesystemer og hjælpemidler, som eleven har adgang til i mellemformen, er tilpasset elevens behov, ligesom de pædagogiske/didaktiske tilgange er det.
Hvorfor	Et vigtigt formål med mellemformer er, at der er bedre mulighed for at imødekomme den individuelle elevs behov for støtte, tilgang og hjælpemidler end i en almindelig almenklasse.

Kerneelement 6: Støttesystemer, tilgang og hjælpemidler kan tilpasses elevens individuelle behov

Hvordan	<p>Lærere og pædagoger i mellemformen bør løbende vurdere den enkelte elevs behov for støtte og hjælpemidler og løbende søge at udvikle støttesystemer, tilgange og hjælpemidler, som er tilpasset den enkelte elevs behov.</p> <p>Ved behov kan dette arbejde foregå med faglig sparring fra specialpædagogiske ressourcerpersoner, fx i form af konsultative PPR-medarbejdere, medarbejdere fra specialtilbud eller specialpædagogiske konsulenter fra den kommunale skoleforvaltning.</p> <p>Se også pilotevalueringen kapitel om pædagogik og didaktik i mellemformerne, hvor det udfoldes og eksemplificeres, hvilke pædagogiske og didaktiske tilgange der er centrale i mellemformerne. De fem tilgange, der skitseres, er:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Individuelt tilpasset faglig stilladsering og støtte2. Klasseledelse og understøttelse af elevernes mestring af struktur og overgange3. Ressourcefokuseret pædagogik for at understøtte elevens motivation og deltagelse4. Understøttelse af social deltagelse5. Konfliktbearbejdning, konfliktforebyggelse samt arbejdet med ro og fokus.
Opmærksomhedspunkter	<p>Pilotevalueringen peger på vigtigheden af, at lærere og pædagoger i mellemformen har de rette kompetencer til at imødekomme elevernes særlige behov og de forskellige typer af særlige behov eleverne imellem. Det er derfor vigtigt at have blik for, hvorvidt personalet har de rette kompetencer til dette, eller om der er behov for sparring, kompetenceudvikling eller samarbejde i en periode med medarbejdere med en højere grad af specialpædagogiske kompetencer.</p>

3.2 Forandringsteori for klassebaserede mellemformer

VIVE har udviklet en forandringsteori for de klassebaserede mellemformer. Forandringsteorien i figuren nedenfor illustrerer, hvordan ovenstående kerneelementer og aktiviteter i relation hertil forventes at lede til de ønskede resultater for eleverne. I det følgende beskrives de enkelte elementer i forandringsteorien og sammenhængen herimellem.

Forandringsteori Klassebaseret mellemform

Indsatsens kerneelementer

Sammensætningen af elevgruppen gør det muligt at opbygge et godt læringsmiljø både for elever med og uden særlige undervisningsmæssige behov

Ledelse og medarbejdere visiterer elever til mellemformen med henblik på, at det skal være et velfungerende og udbytterigt undervisningstilbud for elever både med og uden særlige behov

Et pædagogisk og didaktisk fokus på elever både med og uden særlige undervisningsmæssige behov

Medarbejderne tilrettelægger undervisning og indretter klasserum, der tilgodeser specialpædagogiske principper og behov, men med almen pædagogisk relevans

Organisatorisk tilpasning af rammer gennem flerlærer-ordning/holddeling og/eller reduceret klassestørrelse

Medarbejderne har mere tid til den enkelte elev og til differentiering af støtte og undervisning

Flere medarbejdere og de nødvendige specialpædagogiske kompetencer omkring eleverne

Medarbejderne anvender disse kompetencer til at reflektere over, kvalificere og justere støtte, undervisning og tilrettelæggelse af mellemform

Et roligere miljø og tættere støtte til den enkelte elev

Medarbejderne arbejder med at overskueliggøre skoledag, undervisning og social deltagelse for den enkelte elev

Støttesystemer, tilgang og hjælpemidler kan tilpasses elevens individuelle behov

Medarbejderne vurderer løbende elevens behov for støtte og hjælpemidler og justerer herefter

Trin på vejen

Eleverne oplever et fagligt fællesskab, støtte og velfungerende læringsmiljø på tværs af elever med og uden særlige behov

Eleverne får mere individuelt tilpasset støtte og oplever, at undervisningen i mellemformen er tilpasset deres behov

Eleverne oplever undervisningen i mellemformen som motiverende

Eleverne får øget overskud til at fokusere på undervisning, læring og social deltagelse

Eleverne tilegner sig strategier og værktøjer til at håndtere egne udfordringer

Resultater

Medarbejdere og elever oplever, at:

Mellemformen er relevant og tilstrækkelig til at opfylde elevernes støttebehov

Elevernes faglige udbytte og faglige deltagelse styrkes

Elevernes motivation for at komme i skole, lære og deltage i undervisningen styrkes og fravær mindskes

Elevernes trivsel styrkes

Elevernes sociale deltagelse i og uden for undervisningen styrkes

Eleverne i mellemformen uden særlige behov får et fagligt udbytte af mellemformens tilrettelæggelse

Forudsætninger for implementering

Ledelsen indtager en aktiv rolle i arbejdet med mellemformer og sikrer organisatorisk understøttelse

Mellemformen er økonomisk bæredygtig for skolen

Skolen har de rette fysiske faciliteter

Forældresamarbejdet er velfungerende

Implementeringsstøtte og erfaringsudveksling på tværs af skoler understøtter videreudvikling af eksisterende praksis

Trin på vejen til de ønskede resultater

De seks kerneelementer er relativt bredt og overordnet formuleret, idet de altid vil skulle tilpasses den konkrete kontekst og elevgruppe på den enkelte skole. De enkelte kerneelementer kan og vil dermed også omsættes til konkret praksis på forskellig vis. I de enkelte skolers arbejde med mellemformer kan de forskellige kerneelementer derfor rumme en forskellighed af aktiviteter, som det ikke er muligt at udfolde udtømmende her. I forandringsteorien er der under overskriften "indsatsens kerneelementer" således alene beskrevet de helt centrale og grundlæggende aktiviteter inden for hvert kernelement. Disse

aktiviteter forventes at lede til en række delmål, der udgør trin på vejen i retning af de resultater, der i sidste ende ønskes opnået med mellemformerne. Disse trin på vejen er:

- *Eleverne oplever et fagligt fællesskab, støtte og velfungerende læringsmiljø på tværs af elever med og uden særlige behov.*

Antagelsen er, at den konkrete sammensætning af elevgruppen i mellemformen er afgørende for, hvor velfungerende et undervisningstilbud mellemformen opleves af eleverne både med og uden særlige behov. I visitationen af elever til mellemformen kan dette understøttes, ved at ledere og medarbejdere både har blik for, hvilke enkelte elever med særlige behov der kunne have gavn af tilbuddet, men også for at den samlede elevgruppe i mellemformen sammensættes på en måde, så det kan blive et udbytterigt tilbud for både elever med og uden særlige behov. I forlængelse heraf understøttes dette også af, at de fagprofessionelle i tilrettelæggelsen af undervisningen i mellemformen har pædagogisk og didaktisk fokus på elever både med og uden særlige behov.

- *Eleverne får mere individuelt tilpasset støtte og oplever, at undervisningen i mellemformen er tilpasset deres behov og derved mere motiverende.*

Antagelsen er, at et mindre antal elever og et roligt miljø i mellemformen giver bedre mulighed for individuel støtte til den enkelte elev. Samtidig er den rette individuelle støtte afhængig af, at der i mellemformen er fagprofessionelle med specialpædagogiske kompetencer, der bruges til at reflektere over, kvalificere og justere støtte, undervisning og tilrettelæggelse af mellemformen med blik for den konkrete elevgruppes behov. Dette understøttes af adgang til støttesystemer og hjælpemidler, der kan tilpasses den enkelte elevs behov.

- *Eleverne får øget overskud til at fokusere på undervisning, læring og social deltagelse.*

Antagelsen er, at det mindre antal elever, et roligere miljø og den tættere individuelle støtte end i almenklassen bidrager til elevernes faglige og sociale overskud. Særligt kan dette understøttes af, at de fagprofessionelle i mellemformen arbejder med at overskueliggøre skoledag, undervisning og social deltagelse for eleverne i dialog med eleverne såvel som ved rammesætning af undervisningen, indretningen af klasselokalet og ved brug af hjælpemidler.

- *Eleverne tilegner sig strategier og værktøjer til at håndtere egne udfordringer.*

Endelig er antagelsen også, at den tætte individuelle støtte fra fagprofessionelle med specialpædagogiske kompetencer og det, at der er tid og ro til den enkelte elev, kan være med til at understøtte, at

eleverne selv tilegner sig og udvikler strategier og værktøjer til at håndtere de udfordringer, de oplever at møde i relation til både den faglige og sociale dimension af det at gå i skole.

I sidste ende er målet for eleverne med særlige behov i mellemformen, at arbejdet med kernelementerne og de skitserede trin på vejen betyder, at både elever og fagprofessionelle oplever mellemformen som *et både relevant og tilstrækkeligt støttetilbud* til at opfylde elevernes særlige behov. Samtidig med at eleverne i mellemformen uden særlige behov også *får et fagligt udbytte af mellemformens tilrettelæggelse*.

Relevansen og tilstrækkeligheden af mellemformen som støttetilbud for elever med særlige behov forventes afspejlet i, at elever og fagprofessionelle oplever et udbytte heraf for eleverne på en række fronter. For det første ved, at elevernes *faglige udbytte og faglige deltagelse styrkes*. For det andet ved at elevernes *motivation for at komme i skole, lære og deltage i undervisningen styrkes* og elevernes *fravær dermed mindskes*. For det tredje ved, at elevernes *trivsel såvel som deres sociale deltagelse både i og uden for undervisningen styrkes*.

Forudsætninger for implementering

For at lykkes med at nå de skitserede mål er det afgørende at have blik for betydningen af den kontekst, som mellemformen på den enkelte skole indgår i. I den forbindelse kan der peges på fem særligt centrale forudsætninger for vellykket implementering af mellemformen og opnåelse af de ovenfor skitserede mål:

1. For det første er det en forudsætning, at ledelsen på skolen indtager en aktiv rolle i arbejdet med mellemformer og sikrer organisatorisk understøttelse af dette arbejde.
2. For det andet må mellemformen være økonomisk bæredygtig for skolen. Det vil sige, at finansieringen af mellemformen ikke trækker flere ressourcer fra almenundervisningen, end at kvaliteten heri stadig kan bevares, og at de ressourcer, der lægges i mellemformen, opleves at blive modsvaret af et tilsvarende udbytte af mellemformen.
3. For det tredje er det afgørende, at skolen har de rette fysiske faciliteter til mellemformen. Det gælder både i forhold til at have lokaler til rådighed, men også i forhold til en fysisk indretning af disse lokaler, der understøtter elevgruppen i mellemformen.

4. For det fjerde er et velfungerende samarbejde med forældrene til eleverne i mellemformen af stor betydning, herunder at forældrene oplever mellemformen som et relevant og udbytterigt tilbud for deres barn.
5. For det femte er det betydningsfuldt, at implementeringsstøtte og erfaringsudveksling på tværs af skoler understøtter videreudvikling af eksisterende praksis.

Litteratur

Baviskar, S., Dyssegaard, C.B., Egelund, N. & De Montgomery, C. 2015. *Dokumentationsprojektet: Kommunernes omstilling til øget inklusion pr. marts 2015*. DPU, Aarhus Universitet.

Børne- og Undervisningsministeriet. 2021. *En vejledning om mellemformer: Om rammer og muligheder for fleksibilitet mellem almenundervisningen og specialundervisningen i folkeskolen*. Børne- og Undervisningsministeriet.

Egelund, N., Nordahl, T., Hansen, O., Andersen, P.G. & Qvortrup, L. 2017. *Fagligt lavt præsterende elever: Hvem får støtte?* Aarhus Universitetsforlag.

EVA. 2011. *Indsatser for inklusion i folkeskolen*. Danmarks Evalueringsinstitut.

Lindeberg, N.H., Nøhr, K., Ladekjær, E., Tegtmejer, T., Tams, L.V & Nicolajsen, J.S. 2022. *Kortlægning af mellemformer: Litteratur- og praksiskortlægning af kombinationer af special- og almenundervisning*. VIVE.

Mortensen, N.P., Andreasen, A.G. & Tegtmejer, T. 2020. *Uddannelsesresultater og -mønstre for elever med funktionsnedsættelser*. VIVE.

PPR Aarhus Kommune. 2019. *Evaluering af NEST i Aarhus 2015-2019*. PPR Aarhus Kommune.

Tegtmejer, T. 2019. ADHD as a classroom diagnosis. An exploratory study of teachers' strategies for addressing 'ADHD classroom behaviour'. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 24(3), 239-253.

Tegtmejer, T. & Jørgensen, H.C.Q. 2022. In search of a middle ground. A case study of special educational support in between ordinary school and segregated settings in Denmark. *International Journal of Inclusive Education*, 1-15.

Tegtmejer, T., Ladekjær, E., Lindeberg, N.H., Nøhr, K. & Johansson, G. 2022. *Mellemformer – en kombination af almen- og specialundervisning: Case-studier af mellemformer på to skoler*. VIVE.

Tegtmejer, T., Schoop, S.R. & Andreasen, A.G. 2023. *Mellemformer: Pilotevaluering af forsøg med mellemformer på 20 skoler i fem kommuner*. VIVE.

VIVÉ